helion.pl
KSIĘGARNIA INTERNETOWA · WYDAWNICTWO

IDŹ DO
PRZYKŁADOWY ROZDZIAŁ
SPIS TREŚCI

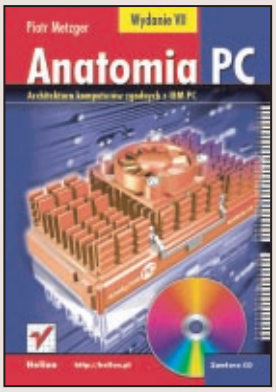
KATALOG KSIĄŻEK
KATALOG ONLINE
ZAMÓW DRUKOWANY KATALOG

TWÓJ KOSZYK
DODAJ DO KOSZYKA

CENNIK I INFORMACJE
ZAMÓW INFORMACJE O NOWOŚCIACH
ZAMÓW CENNIK

CZYTELNIA
FRAGMENTY KSIĄŻEK ONLINE

Anatomia PC. Wydanie VII

Autor: Piotr Metzger
ISBN: 83-7197-751-4
Format: B5, stron: 1082

Klasyczne kompendium wiedzy na temat budowy komputerów PC. Siódme już wydanie Anatomii PC to ponad tysiąc stron szczegółowych i aktualnych informacji, dla wszystkich, którzy chcą zgłębić tajemnice pecetów. Rozproszoną i trudno dostępna wiedzę na temat sprzętu komputerowego masz teraz w zasięgu ręku, w jednym kompletnym opracowaniu, którego kolejne edycje cieszą się niesłabnącym powodzeniem wśród Czytelników.
Anatomia PC jest nieocenioną pomocą w sytuacjach, gdy komputer nie działa tak jak należy. Dzięki niej poradzisz sobie nawet z najbardziej złożonymi problemami ze sprzętem.

Omówione zostały:

- procesory i koprocesory;
- architektury PC (od XT do architektur wieloprocesorowych);
- obsługa pamięci i typy układów pamięci;
- chipsety, magistrala PCI, DMA, przerwania sprzętowe, zegar systemowy;
- obsługa stacji dyskietek, dysków twardych, magistrale ATA, SCSI i złącze FireWire;
- karty graficzne, magistrala AGP, przetwarzanie wideo i grafiki 3D;
- standardy obsługi klawiatury, myszki i innych urządzeń wejściowych;
- łącza: szeregowe, równoległe, USB, IrDA;
- system oszczędzania energii (ACPI);
- karty dźwiękowe, synteza FM, WaveTable i standard MIDI;
- modemy i standardy używane w transmisji modemowej;
- sieci i karty sieciowe;
- BIOS i metody zabezpieczania peceta przed nieuprawnionym dostępem.

Książkę uzupełniają dodatki poświęcone architekturze procesorów różnych producentów, opis oznaczeń modułów pamięci, bogata baza adresów internetowych poświęconych sprzętowi PC oraz przykład sprzętowej realizacji współpracy z magistralą ISA. Anatomii PC towarzyszy także CD-ROM, zawierający przydatne programy diagnostyczne i narzędziowe.
Jest to pozycja nie tylko dla profesjonalistów: serwisantów, projektantów urządzeń współpracujących z PC i programistów. Każdy, kto chce naprawdę dowiedzieć się, jak działa jego pecet, znajdzie w Anatomii PC odpowiedź na wszystkie swoje pytania.

Wydawnictwo Helion
ul. Chopina 6
44-100 Gliwice
tel. (32)230-98-63
e-mail: helion@helion.pl

Spis treści

Rozdział 1. Mikroprocesor 23
Przetwarzanie rozkazów 25
RISC i CISC 25
Pipeline 26
Faza pierwsza — pobranie (Prefetch, PF) 28
Faza druga — dekodowanie (Decode, DE) 28
Faza trzecia — wykonanie (Execute, EX) 28
Faza czwarta — zakończenie i zapisanie wyników (Write Back, WB) 28
Techniki przyspieszania 28
Techniki superskalarne 29
Przemianowywanie rejestrów 29
Przepowiadanie 32
Optymalizacja kodu 35
Dostęp do pamięci 35
Adresowanie 37
Stronicowanie 38
Caching 40
Topologie 41
Organizacja pamięci podręcznej 43
Mapowanie bezpośrednie (Direct Mapped) 43
Pełna asocjacja (Fully Associative) 43
Asocjacja zespołowa (Set Associative) 44
Strategie 44
Write Through 45
Write Back 45
Pamięć podręczna procesora 80386 45
Określenie trafienia 47
Decyzja o wymianie linijki (LRU) 47
Obsługa przestrzeni adresowej I/O 49
Procesor 8086 50
Procesory 80386 i 80486 50
Pentium 51
Funkcje kontrolne i sterujące 51
BIST 51
Kontrola TLB 52
Kontrola pamięci podręcznej 52
Przejście w stan wysokiej impedancji 52
JTAG 52
Częstotliwość taktowania 54
Zasilanie 56
Jak rozpoznać typ procesora 59
Czy procesor jest zgodny z układem 80286 lub lepszym 59
Procesor 8086/88 czy 80186/88 60

Procesor 80286 61
Procesor 80386 61
Procesor 486 czy Pentium 61
Koprocesory 61
Koprocesor 8087 62
Koprocesor 80287 63
Koprocesor 80387 63
Koprocesor i487SX 64
Jak rozpoznać typ koprocesora 64
Czy w systemie jest koprocesor 64
Koprocesor 8087 65
Koprocesor 80287 czy 80387 66
Rozszerzenia 66
MMX 67
Zmiany w architekturze 67
Rozpoznanie procesora P55C 69
Nowe rejestry 69
Nowe typy danych 72
Nowe rozkazy 72
Przykłady zastosowań 77
3DNow! 79
SSE 79
SSE2 83

Rozdział 2. Architektury komputerów PC 87

Model PC/XT 87
Procesor 8086 87
Procesor 8088 90
Dostęp do pamięci i przestrzeni wejścia-wyjścia 91
Kontroler 8288 92
Pozostałe elementy architektury XT 94
Magistrala ISA 8-bitowa 96
Model AT 99
Procesor 80286 101
Magistrala ISA 16-bitowa 102
Komputery z procesorami 386, 486 i Pentium 105
EISA 106
Wieloprocesorowość 107
Magistrala zewnętrzna 107
Kontroler DMA 107
Kontroler przerwań sprzętowych 107
Kontroler magistral 108
Pamięć konfiguracji 108
MCA 108
VESA 110
PCI 112
Architektury systemów wieloprocesorowych 112
Architektura MPP 113
Architektura UMA 114
Komunikacja z pamięcią 114
Caching w systemach multiprocesorowych 116
Specyfikacja MP (Intel) 118
Obsługa przerwań 119
Rozruch systemu 119
Przejście do pracy symetrycznej 120

System Dual-Pentium z magistralą PCI 121
Tabela konfiguracji MP 121
Zastosowania praktyczne 125
Systemy operacyjne 125
Procesory 125
Chipsety 127
Aplikacje 128
Granice teoretyczne 129
Architektura komputerów przenośnych 130
Złącze PCMCIA 131

Rozdział 3. Układy pamięciowe PC 133

Pamięci dynamiczne 134
Tryb konwencjonalny (Page Mode) 135
Odczyt 135
Zapis 136
FPM (Fast Page Mode) 136
Odczyt 137
Zapis 137
EDO (Extended Data Out) 137
Odczyt 138
Zapis 138
BEDO (Burst EDO) 138
Porównanie 139
SDRAM 140
Linie zewnętrzne 142
Rozkazy SDRAM 144
Organizacje logiczne kostek SDRAM 148
Moduły pamięciowe 149
Moduły SIMM-30 (SIP) 150
Moduły SIMM PS/2 151
SIMM PS/2 bez parzystości (FPM i EDO) 152
SIMM PS/2 36-bitowy 154
System rozpoznawania modułów SIMM 156
Moduły DIMM 156
Buforowane DIMM DRAM 156
Niebuforowane DIMM DRAM 160
Niebuforowane DIMM SDRAM 163
Rozpoznawanie modułu DIMM 168
Odświeżanie 169
RAS Only 171
CBR (CAS before RAS) 172
Hidden 173
Wykrywanie błędów i ich korekcja 174
Błędy powtarzalne (HE) 175
Błędy sporadyczne (SE) 175
Kontrola parzystości 175
Kontrola ECC 177
Rozszerzenia standardu magistrali PC-66 178
Parametry modułów 179
Pamięć konfiguracyjna (SPD) 180
Moduły buforowane 184
DDR-SDRAM 186
DDR-II i DDR-III 193
RDRAM 193

VC-SDRAM 200
HSDRAM 202
Porównanie parametrów pamięci 203
LVTTL 205
SSTL_2 205
SSTL_18 206
RSL 206
Identyfikacja producentów chipów pamięciowych 207

Rozdział 4. Układy otoczenia procesora (chipset) 209
Zakres funkcji 209
Magistrala FSB 211
Obsługa pamięci operacyjnej i magistrali pamięciowej 213
Obsługa pamięci podręcznej (Cache) 216
Zakres pokrywany przez pamięć podręczną 219
Układy obsługi podstawki typu Socket 7 221
Układy współpracujące z magistralą GTL+ i AGTL+ 224
Układy do obsługi procesorów AMD 230
ALi 231
AMD 231
nVidia 232
SiS 232
VIA 232
Układy ze zintegrowaną grafiką 234
Wewnętrzne magistrale międzyukładowe 236
PCI 239
Hub-Interface/V-Link 239
RapidIO 240
HyperTransport (LDT) 244

Rozdział 5. Magistrala PCI 247
Gniazda magistrali PCI 257
Obsługa przerwań 259
Pamięć konfiguracyjna urządzeń PCI 261
Identyfikator producenta (Vendor ID) 261
Identyfikator urządzenia (Device ID) 261
Rejestr komend (Command) 262
Rejestr stanu (Status) 263
Numer wersji urządzenia (Revision ID) 265
Kod klasy urządzenia (Class Code) 265
Rozmiar linii pamięci podręcznej (Cache Line Size) 265
Minimalny czas transmisji (Latency Timer) 265
Typ nagłówka (Header Type) 268
BIST (Build-in Self-test) 269
Adres bazowy (Base Address Registers) 269
Wskaźnik CardBus CIS (CardBus CIS Pointer) 270
Dodatkowy identyfikator producenta (Subsystem Vendor ID) i dodatkowy identyfikator urządzenia (Subsystem ID) 271
Adres bazowy rozszerzenia ROM (Expansion ROM Base Address) 271
Wskaźnik do listy możliwości (Capabilities Pointer) 272
Linia IRQ (Interrupt Line) 272
Linia INT (Interrupt Pin) 272
Długość transmisji (Min_Gnt) 273
Częstość (Max_Lat) 273

Mechanizmy dostępu do pamięci konfiguracyjnej 273
Pierwszy mechanizm dostępu do pamięci konfiguracyjnej 274
Drugi mechanizm dostępu do pamięci konfiguracyjnej 274
PCI BIOS 275
Autokonfiguracja urządzeń PCI 275
Rozwój PCI i inne magistrale 276
PCI-32/66 MHz i PCI-64 277
PCI-X 277
PCI-Express 280
Model warstwowy 281

Rozdział 6. Kanał DMA 285
Układ scalony 8237A 286
Tryby pracy kontrolera DMA 288
Tryb spoczynkowy „I" (Idle) 288
Tryb „S" (Single) 289
Tryb „B" (Block) 289
Tryb „D" (Demand) 289
Tryb „C" (Cascade) 289
Tryb „V" (Verify) 289
Kaskadowe łączenie układów 8237A 290
Programowanie kontrolerów DMA 290
Adresy portów kontrolerów DMA w komputerze IBM PC/XT 291
„Sztuczne" porty komputera PC/XT 292
Adresy portów kontrolerów DMA w komputerze IBM PC/AT 292
„Sztuczne" porty komputera PC/AT 293
Budowa rejestrów wewnętrznych 294
Rejestr żądań (port 009h w PC/XT, 009h i 0D2h w PC/AT) 294
Rejestr stanu (port 008h w PC/XT, 008h i 0D0h w PC/AT) 294
Rejestr rozkazów (port 008h w PC/XT, 008h i 0D0h w PC/AT) 294
Rejestr maski kanału (port 00Ah w PC/XT, 00Ah i 0D4h w PC/AT) 295
Rejestr maskujący (port 00Fh w PC/XT, 00Fh i 0DEh w PC/AT) 295
Rejestr trybu (00Bh w PC/XT, 00Bh i 0D6h w PC/AT): 296
Przebieg transmisji 297
Komputer IBM PC 297
Komputer IBM PC/XT 298
Komputer IBM PC/AT 299
Kanały 16-bitowe 299
Układ odświeżania pamięci 300

Rozdział 7. System obsługi przerwań sprzętowych 303
Układ scalony 8259A 304
Cykl przyjęcia zgłoszenia 306
Kaskadowe łączenie kontrolerów przerwań 307
Fazy obsługi przerwań od układu Slave 307
Programowanie kontrolera przerwań 309
Inicjowanie pracy układu 309
Polling 313
Przerwanie niemaskowalne (NMI) 314
Obsługa przerwań z magistral ISA, PCI i AGP 315

Rozdział 8. Obsługa stacji dyskietek 319
Fizyczna organizacja danych na dyskietce 321
Programowanie operacji dyskowych 324
Programowanie operacji dyskowych z poziomu systemu MS-DOS 324
Przerwanie 25h 325

Przerwanie 26h 326
Przerwanie 21h 326
Obsługa dysków za pomocą funkcji BIOS-u 327
Funkcja 00h 328
Funkcja 01h 329
Funkcja 02h 329
Funkcja 03h 330
Funkcja 04h 330
Funkcja 05h 331
Funkcja 08h 333
Funkcja 15h 335
Funkcja 16h 336
Bezpośredni dostęp do kontrolera napędu dysków elastycznych 336
Rejestry kontrolera napędu dysków elastycznych 337
Cykl rozkazowy kontrolera 339
Faza przygotowawcza 339
Faza przekazywania rozkazu 339
Budowa przykładowego rozkazu — rozkaz RS (Read Sector) 340
Faza przekazywania rozkazu 340
Faza przekazywania danych 341
Faza końcowa 342
Alternatywne metody transmisji danych 345
Uwzględnianie mechanicznych własności napędu 346
Zabezpieczanie danych — kod CRC 348

Rozdział 9. Obsługa dysku twardego 351

Budowa kontrolera 351
Systemy kodowania MFM i RLL 352
Fizyczna organizacja danych i formatowanie 354
Formatowanie wysokiego poziomu 355
Formatowanie niskiego poziomu 356
Wykrywanie i korekcja błędów 358
Standard AT-BUS 361
Wstęp 362
Złącze fizyczne 363
Dostęp CPU do dysku AT-BUS 366
Rejestr danych (1F0h) 368
Rejestr błędów (1F1h) 368
Rejestr prekompensacji (Features Register: 1F1h) 368
Rejestr numeru sektora (Sector Number Register: 1F3h) 369
Rejestr liczby sektorów (Sector Count Register: 1F2h) 369
Rejestry numeru cylindra (Cylinder Low/High Register: 1F4h, 1F5h) 369
Rejestr napęd/głowica (Device/Head Register: 1F6h) 369
Rejestr stanu (Status Regiser: 1F7h) 370
Rejestr rozkazów (Command Register: 1F7h) 370
Alternatywny rejestr stanu (3F6h) 372
Rejestr sterujący (3F6h) 372
Rejestr adresu napędu (3F7h) 372
Cykl programowania kontrolera 373
Przekazywanie rozkazu 373
Przekazywanie danych 373
Faza końcowa 374
Przykład realizacji rozkazu CZYTAJ SEKTOR 375
Rozszerzenia standardu pierwotnego 377

Wzrost pojemności dysków 380
Ograniczenia wnoszone przez BIOS 381
Bariera 504 MB 381
Metody omijania bariery 504 MB 384
Adresy liniowe (LBA) 384
Translacja XCHS (eXtended Cylinder-Head-Sector) 386
Straty pojemności 386
Bariera 2,1 GB 387
Bariera 8 GB 387
Przekraczanie bariery 8 GB 388
Bariera 32 GB 389
Bariera 128 GB 390
Ograniczenia wnoszone przez systemy operacyjne 391
Limit FAT-16 (bariera 2 047 MB) 391
Bariera 4 GB 392
Windows NT — bariery 4 GB i 8 GB 392
Windows 95 — bariera 32 GB 393
Windows 95/98/98ME — ograniczenie 69 GB 393
Podnoszenie pasma przepustowego magistrali 393
Tryby PIO 394
Tryby DMA 395
Tryb Ultra DMA/33 395
Tryb Ultra DMA/66 400
Tryby Ultra ATA/100 i Ultra ATA/133 402
Blok informacyjny 403
Realizacja rozkazu Identify Device 403
Faza przekazywania rozkazu 404
Faza przekazywania danych 404
Faza końcowa 404
Lista rozkazów 409
Funkcje oszczędnościowe 410
System PM 410
System APM 412
Funkcje akustyczne 413
Dostęp do funkcji AAM 414

Rozdział 10. Szeregowa magistrala ATA 417
Specyfikacja 418
Sterowanie 419
Okablowanie 419
Protokół i transmisja 421

Rozdział 11. Standard SCSI 429
Realizacja magistrali 432
Organizacja protokołu 435
Fazy pracy magistrali 436
Szyna wolna (Bus Free) 437
Faza rozstrzygania (Arbitration Phase) 439
Wybór (Selection Phase) 441
Reselekcja (Reselection) 444
Fazy informacyjne 446
Transfer danych w fazach informacyjnych 449
Tryb asynchroniczny 449
Tryb synchroniczny 451
Tryb synchroniczny „Fast” 453
Zmiana kierunku transmisji 456

Sytuacje wyjątkowe 456
Uwaga (Attention) 456
Zerowanie (Reset) 458
Rozkazy systemowe 460
Informacja statusowa 464
Komunikaty (Messages) 465
00h: COMMAND COMPLETE (zakończono wykonanie rozkazu) 467
02h: SAVE DATA POINTERS (zachowaj zestaw wskaźników)
03h: RESTORE POINTERS (przywróć zestaw wskaźników) 467
04h: DISCONNECT (rozłączenie) 467
05h: INITIATOR DETECTED ERROR
(wykryto nienaturalne zachowanie inicjatora) 467
06h: ABORT (przerwij natychmiast) 467
07h: MESSAGE REJECT (odmowa przyjęcia wiadomości) 467
08h: NO OPERATION (wiadomość pusta) 468
09h: MESSAGE PARITY ERROR (wykryto błąd parzystości) 468
0Ah: LINKED COMMAND COMPLETE (zakończono rozkaz cząstkowy) 468
0Bh: LINKED COMMAND COMPLETE WITH FLAG
(zakończono rozkaz cząstkowy plus flaga) 468
0Ch: BUS DEVICE RESET (wyzerowanie) 468
0Dh: ABORT TAG (porzuć wykonanie procesu) 468
0Eh: CLEAR QUEUE (wyczyść kolejkę procesów) 468
20h: SIMPLE QUEUE TAG (umieść w kolejce) 21h: HEAD OF QUEUE TAG
(umieść na szczycie) 22h: ORDERED QUEUE TAG (umieść na końcu) 468
12h: CONTINUE I/O PROCESS 13h: TARGET TRANSFER DISABLE 469
80h – FFh: IDENTIFY (identyfikacja jednostki LUN) 469
01h: SYNCHRONOUS DATA TRANSFER REQUEST
(uzgodnienie RAO i TP) 469
Procedura uzgadniania 470
System wskaźników 470
Przykładowa wymiana danych 472
SCSI w komputerach PC 476
Host-Adapter 478
Okablowanie 480
Terminatory 482
Rozszerzenia SCSI 485

Rozdział 12. Złącze 1394 (Fire Wire) 491
Ogólne założenia standardu 492
Tryby i prędkość transmisji 492
Topologia 493
Okablowanie 493
Gwarantowane pasmo transmisyjne 494

Rozdział 13. Karty graficzne 495
Przegląd kart graficznych 495
Omówienie kart graficznych EGA, VGA i SVGA 499
Tryby tekstowe 502
Tryby graficzne 503
Rozdzielczość obrazu 503
Tryby zapisu i odczytu pamięci obrazu 504
Tryb zapisu 0 504
Tryb zapisu 1 505
Tryb zapisu 2 505
Tryb zapisu 3 505

Tryb odczytu 0....505
Tryb odczytu 1....505
Standard VESA....506
Rejestry sterowników EGA/VGA....506
Rejestry zewnętrzne (External/General registers)....508
Pomocniczy rejestr wyjściowy MOR (Miscellaneous Output Register) — adres 3C2h/3CCh....508
Rejestr urządzeń zewnętrznych FCR (Feature Control Register) — adres 3DAh/3CAh....508
Zerowy rejestr stanu ISRZ (Input Status Register Zero) — adres 3C2h....509
Pierwszy rejestr stanu ISRO (Input Status register one) — adres 3BAh (3DAh)....509
Rejestr odłączenia sterownika VSER (Video Subsystem Enable Register) — adres 3C3h....509
Układ sekwencyjny....510
Rejestr adresowy układu sekwencyjnego SAR (Sequencer Address Register) — adres 3C4h....510
Rejestr informacyjny układu sekwencyjnego — adres 3C5h....510
Rejestr zerowania RR (Reset Register) — indeks 00h....510
Rejestr trybu taktowania CMR (Clocking Mode Register) — indeks 01h....510
Rejestr blokowania pamięci MMR (Map Mask Register) — indeks 02h....511
Rejestr zbioru znaków CMR (Character Map Register) — indeks 03h....511
Rejestr trybu dostępu do pamięci MMR (Memory Mode Register) — indeks 04h....512
Układ graficzny....512
Rejestr adresowy układu graficznego GAR (Graphics 1 and 2 Address Register) — adres 3CEh....512
Rejestr informacyjny układu graficznego — adres 3CFh....512
Rejestr ustawiania-zerowania SRR (Set/Reset Register) — indeks 00h....512
Rejestr zezwolenia na ustawianie-zerowanie ESRR (Enable Set/Reset Register) — indeks 01h....513
Rejestr porównania kolorów CCR (Colour Compare Register) — indeks 02h....513
Rejestr przesunięcia i wyboru funkcji DRFSR (Data Rotate-Function Select Register) — indeks 03h....514
Rejestr wyboru płatu do odczytu RMSR (Read Map Select Register) — indeks 04h....514
Rejestr trybu dostępu do pamięci MOR (Mode Register) — indeks 05h....514
Rejestr dodatkowy MIR (Miscellaneous Register) — indeks 06h....515
Rejestr pominięcia koloru CDCR (Colour don't Care Register) — indeks 07h....516
Rejestr modyfikacji bitów BMR (Bit Mask Register) — indeks 08h....516
Układ sterowania atrybutem....517
Rejestr adresowy układu sterowania atrybutem G1&2AR (Graphics 1 and 2 Address Register) — adres 3C0h....517
Rejestr informacyjny układu sterowania atrybutem — adres 3C0h/3C1h....517
Rejestry palety PR (Palette Registers) — indeksy 00h – 0Fh....518
Rejestr sterowania trybem pracy MCR (Mode Control Register) — indeks 10h....518
Rejestr krawędzi ekranu OR (Overscan Register) — indeks 11h....519
Rejestr uwzględnianych płatów pamięci CPER (Colour Plane Enable Register) — indeks 12h....519
Rejestr przesunięcia poziomego HPPR (Horizontal Pel Panning Register) — indeks 13h....519
Rejestr wyboru koloru CSR (Colour Select Register) — indeks 14h....520
Przetwornik cyfrowo-analogowy....520
Rejestr ograniczenia koloru PELMR (PEL Mask Register) — adres 3C6h....521
Rejestr stanu przetwornika DACSR (DAC Status Register) — adres 3C7h....521

Rejestr adresowy odczytu przetwornika PELARMR (PEL Address Read Mode Register) — adres 3C7h 522
Rejestr adresowy zapisu przetwornika PELAWMR (PEL Address Write Mode Register) — adres 3C8h 522
Rejestr informacyjny przetwornika PELDR (PEL Data Register) — adres 3C9h 523
Układ sterowania wyświetlaczem (CRT Controller) 523
Rejestr indeksowy układu sterowania wyświetlaczem CRTCAR (CRTC Address Register) — adres 3B4h (3D4h) 523
Rejestr informacyjny układu sterowania wyświetlaczem — adres 3B5h (3D5h) 523
Rejestr całkowitego czasu wyświetlania linii HTR (Horizontal Total Register) — indeks 00h 523
Rejestr końca wyświetlania poziomego HDER (Horizontal Display End Register) — indeks 01h 524
Rejestr początku wygaszania poziomego SHBR (Start Horizontal Blanking Register) — indeks 02h 524
Rejestr końca wygaszania poziomego EHBR (End Horizontal Blanking Register) — indeks 03h 524
Rejestr początku powrotu poziomego SHRR (Start Horizontal Retrace Register) — indeks 04h 525
Rejestr końca powrotu poziomego EHRR (End Horizontal Retrace Register) — indeks 05h 525
Rejestr całkowitego czasu wyświetlania obrazu VTR (Vertical Total Register) — indeks 06h 525
Rejestr przepełnień układu sterowania wyświetlaczem OVRFLR (Overflow Register) — indeks 07h 526
Rejestr położenia pierwszej linii PSLR (Preset Scan Line Register) — indeks 08h 526
Rejestr ostatniej linii znaku MSLR (Max Scan Line Register) — indeks 09h 526
Rejestr pierwszej linii kursora CSR (Cursor Start Register) — indeks 0Ah 527
Rejestr ostatniej linii kursora CER (Cursor End Register) — indeks 0Bh 527
Rejestry adresowe SAHR, SALR (Start Address High Register, Start Address Low Register) — indeksy 0Ch i 0Dh 527
Rejestry pozycji kursora CLHR, CLLR (Cursor Location High Register, Cursor Location Low Register) — indeksy 0Eh i 0Fh 528
Rejestr początku powrotu pionowego VRS (Vertical Retrace Start) — indeks 10h 528
Rejestr końca powrotu pionowego VRE (Vertical Retrace End) — indeks 11h 528
Rejestr końca wyświetlania pionowego VDER (Vertical Display End Register) — indeks 12h 529
Rejestr długości linii OR (Offset Register) — indeks 13h 529
Rejestr pozycji podkreślenia ULR (Underline Location Register) — indeks 14h 529
Rejestr początku wygaszania pionowego SVBR (Start Vertical Blanking Register) — indeks 15h 530
Rejestr końca wygaszania pionowego EVBR (End Vertical Blanking Register) — indeks 16h 530
Rejestr trybu adresowania MCR (Mode Control Register) — indeks 17h 530
Rejestr porównania linii LCR (Line Compare Register) — indeks 18h 531
Funkcje BIOS-u obsługujące karty graficzne 532
Funkcje określające tryb pracy i ogólne parametry sterownika 532
Funkcja 00h — wybór trybu pracy sterownika (EGA/VGA) 532
Funkcja 01h — określenie postaci kursora (EGA/VGA) 533
Funkcja 02h — ustawienie pozycji kursora (EGA/VGA) 534
Funkcja 03h — pobranie pozycji i postaci kursora (EGA/VGA) 534
Funkcja 05h — ustawienie numeru wyświetlanej strony (EGA/VGA) 534

Funkcja 06h — przewinięcie tekstu w górę (EGA/VGA) 535
Funkcja 07h — przewinięcie tekstu w dół (EGA/VGA) 535
Funkcja 0Fh — pobranie numeru trybu pracy sterownika (EGA/VGA) 536
Funkcje dostępu do ekranu 536
Funkcja 08h — pobranie kodu i atrybutu znaku, znajdującego się w miejscu wskazywanym przez kursor (EGA/VGA) 536
Funkcja 09h — ustawienie atrybutu i wypisanie znaku w pozycji wskazywanej przez kursor (EGA/VGA) 536
Funkcja 0Ah — wypisanie znaku w pozycji wskazywanej przez kursor (EGA/VGA) 537
Funkcja 0Bh — wybranie koloru tła i krawędzi ekranu/ wybranie palety kolorów 537
Funkcja 0Ch — wyświetlenie punktu (piksela) w graficznych trybach pracy (EGA/VGA) 538
Funkcja 0Dh — odczytanie koloru punktu (piksela) w graficznych trybach pracy (EGA/VGA) 539
Funkcja 0Eh — wyświetlenie znaku z przemieszczeniem kursora (EGA/VGA) 539
Funkcje służące do definiowania kolorów 540
Funkcja 10h — operacje na palecie kolorów 540
Funkcje generatora znaków 547
Funkcja 11h — działania na generatorze znaków 547
Funkcje konfigurujące sterownik 555
Funkcja 12h — konfiguracja sterownika 555
Funkcje uzupełniające 559
Funkcja 13h — wypisanie ciągu znaków (EGA/VGA) 559
Funkcja 1Ah — pobranie informacji o sterowniku graficznym (VGA) 561
Funkcja 1Bh — informacja o stanie i funkcjach aktywnego sterownika (VGA) 562
Funkcja 1Ch — zachowanie-odtworzenie stanu sterownika (VGA) 565
Dodatkowe funkcje obsługiwane przez VESA-BIOS 567
Funkcja 4F00h — informacja o karcie SVGA 567
Funkcja 4F01h — informacja o trybach karty SVGA 567
Funkcja 4F02h — przełączanie trybów VESA 569
Funkcja 4F03h — odczyt bieżącego trybu pracy 569
Funkcja 4F04h — zapamiętanie lub odtwarzanie parametrów karty 570
Funkcja 4F05h — podłączenie banku pamięci obrazu lub odczyt numeru podłączonego banku 570
Funkcja 4F06h — ustawienie lub odczyt szerokości ekranu wirtualnego 571
Funkcja 4F07h — ustawienie (odczyt) lewego górnego rogu ekranu rzeczywistego względem ekranu wirtualnego 571
Funkcja 4F08h — ustawienie (odczyt) liczby bitów odpowiadających barwom podstawowym (w układzie RGB) w tablicy LUT 572
Przykłady zastosowania funkcji BIOS-u kart graficznych 572
Rozpoznanie typu karty graficznej 572
Sprawdzenie ilości pamięci zainstalowanej na karcie graficznej 573
Zmiana wyglądu znaku 574
Pamięć lokalna akceleratora 575
Frame Buffer 575
Bufor Z/W 576
Pamięć tekstur 578
Rozmiar pamięci i organizacja 580
Rodzaje pamięci kart graficznych 583
DRAM 583
EDO i BEDO DRAM 584
SDRAM 584

SGRAM ... 584
MDRAM ... 584
V-RAM ... 585
WRAM ... 586
DDR-SDRAM ... 586
RAM-DAC ... 586
Dopasowanie monitora do karty ... 588
Parametry karty ... 589
Jakość monitora ... 590
Kanał informacyjny VESA DDC ... 592
DDC1 ... 593
DDC2B ... 593
DDC2AB ... 593
Złącza cyfrowe ... 594
TMDS ... 594
P&D (EVC) ... 595
DFP ... 595
DVI ... 597

Rozdział 14. Przetwarzanie obrazów wideo ... 599
Formaty MPEG ... 602
MPEG-1 ... 602
MPEG-2 ... 604
MPEG-4 ... 604
Rozwiązania programowe na platformie PC ... 605
Kodery ... 606
Odtwarzacze ... 608
Wspomaganie sprzętowe ... 609
Interfejs programowy ... 610

Rozdział 15. Grafika 3D ... 613
Schemat przetwarzania obiektów 3D ... 614
API ... 616
Geometry Engine ... 617
Tłumaczenie opisu środowiska ... 618
Oświetlenie i tekstura ... 618
Przekształcenia geometryczne ... 618
Strefa widoczności ... 619
Przekazanie parametrów do jednostki rasteryzującej ... 619
Rendering Engine ... 620
Teksturowanie ... 622
Korekcja perspektywy ... 624
Nakładanie mapy ... 625
Przyporządkowanie najbliższego punktu (Peak Nearest) ... 625
Filtracja bilinearna (Bilinear Interpolation) ... 626
MIP-Mapping ... 627
Filtracja trilinearna ... 628
Mieszanie kolorów ... 629
Efekty specjalne ... 630
Podział mocy obliczeniowej ... 631

Rozdział 16. Magistrala AGP ... 633
Architektura komputera z magistralą AGP ... 633
Sygnały magistrali AGP ... 636
Szyna adresów i danych ... 636
Sygnały PCI ... 639

Sygnały kontroli przepływu....640
Sygnały obsługi żądań AGP....640
Linie statusowe....640
Sygnały kluczujące....641
Sygnały USB....642
System zarządzania zużyciem energii....642
Sygnały specjalne....642
Linie zasilające....642
AGP w teorii....642
Kolejkowanie....643
Magistrala SBA....645
GART....646
DIME....647
AGP w praktyce....649
Wymagania sprzętowe i programowe....649
Kontrola działania....651
AGP PRO....653
AGP 3.0....655
Pasmo przepustowe....656
Poziomy napięć....656
Nowe sygnały i przedefiniowania....657
Sygnały zegarowe....657
AGP 2.0....658
AGP 3.0....659
Transakcje....659
Pobór prądu....659
Zgodność w dół....660

Rozdział 17. System odmierzania czasu....661
Układ 8253/8254....661
Tryb 0....663
Tryb 1....663
Tryb 2....664
Tryb 3....664
Tryb 4....664
Tryb 5....665
Programowanie generatora 8253/8254....665
Zegar systemowy....668
Układ odświeżania pamięci dynamicznej....669
Obsługa głośnika....671
Drugi układ 8254 i jego zastosowanie....673

Rozdział 18. Pamięć CMOS-RAM....675
Organizacja pamięci CMOS....676
Rejestr A (offset 0Ah)....677
Rejestr B (offset 0Bh)....678
Rejestr C (offset 0Ch)....679
Rejestr D (offset 0Dh)....680
Rejestr E (offset 0Eh) — Diagnostic Status Byte....680
Rejestr F (offset 0Fh) — Shutdown Byte....681
Konfiguracja napędów dyskietek (offset 10h)....682
Konfiguracja dysków twardych (offset 12h)....682
Pamięć (offset 15h)....683
Suma kontrolna....684
Bajt konfiguracji sprzętowej (Equipment Byte)....684

Funkcje BIOS-u obsługujące pamięć konfiguracji 684
Funkcja 00h 685
Funkcja 01h 685
Funkcja 02h 685
Funkcja 03h 686
Funkcja 04h 686
Funkcja 05h 687
Funkcja 06h 687
Funkcja 07h 687
Bezpośredni dostęp do pamięci CMOS 688

Rozdział 19. Obsługa urządzeń wejściowych 689
Klawiatura 689
Mapa klawiatury 691
Organizacja obsługi klawiatury przez BIOS 697
Bajt 0040:0017h 700
Bajt 0040:0018h 701
Bajt 0040:0096h 701
Bajt 0040:0097h 701
Funkcje przerwania 16h BIOS-u 702
Funkcja 00h 702
Funkcja 01h 703
Funkcja 02h 703
Funkcja 03h 704
Funkcja 05h 704
Funkcja 10h 705
Funkcja 11h 705
Funkcja 12h 705
Bezpośrednie programowanie klawiatury 706
Rozkaz EDh — sterowanie diodami świecącymi 710
Rozkaz EEh — Echo 710
Rozkaz F0h — wybór zestawu kodów klawiszy 711
Rozkaz F2h — identyfikacja klawiatury (ID) 711
Rozkaz F3h — opóźnienie i prędkość autorepetycji 711
Rozkaz F4h — odblokowanie klawiatury 711
Rozkaz F5h 711
Rozkaz F6h 712
Rozkaz FEh — żądanie powtórzenia transmisji 712
Rozkaz FFh — diagnostyka klawiatury 712
Port wejściowy i port wyjściowy 713
Myszka 716
Funkcja 00h 717
Funkcja 01h 719
Funkcja 02h 719
Funkcja 03h 719
Funkcja 04h 720
Funkcja 05h 720
Funkcja 06h 721
Funkcja 0Bh 721
Manipulator 722
Funkcja 84h 724

Rozdział 20. Łącze szeregowe 725
Asynchroniczna transmisja szeregowa 725
Układ scalony 8250 727

Interfejs RS-232C 730
Tryb simpleksowy 732
Tryb półdupleksowy 733
Tryb dupleksowy 733
Dostęp do łącza szeregowego z poziomu systemu MS-DOS 735
Funkcja 03h 735
Funkcja 04h 736
Funkcja 3Fh 736
Funkcja 40h 736
Funkcje BIOS-u obsługujące łącze szeregowe 737
Przekroczenie czasu (Time Out) 738
Przerwanie połączenia (Break) 738
Błąd protokołu (Frame Error) 738
Błąd parzystości (Parity Error) 738
Błąd przepełnienia (Overrun Error) 738
Bajt statusowy modemu 739
Funkcja 00h 739
Funkcja 01h 740
Funkcja 02h 741
Funkcja 03h 741
Bezpośrednie programowanie rejestrów UART 742
Przerwania generowane przez łącze szeregowe 743
Rejestr konfiguracji przerwań 743
Rejestr identyfikacji przerwań 744
Rejestr formatu danych (LCR) 745
Prędkość transmisji 746
Sygnały sterujące 746
Rejestr wyjściowych sygnałów sterujących (MCR) 746
Rejestr wejściowych sygnałów sterujących łącza RS-232C (MSR) 747
Rejestr stanu transmisji (LSR) 748
Układ UART 16450 749

Rozdział 21. Łącze równoległe 751

Terminologia BIOS-SETUP 753
Tryby podstawowe 754
Tryb standardowy 754
Rejestr danych (Data Register) — adres bazowy+0 757
Rejestr stanu (Status Register) — adres bazowy+1 758
Rejestr sterujący (Control Register), adres bazowy+2 759
Tryb półbajtowy 760
Tryb bajtowy (PS/2) 760
Tryb EPP 761
Tryb ECP 764
Rejestr ECR (Extended Control Register), adres bazowy+402h 767
Realizacja portu równoległego w ramach architektury PC 768
Dostęp do łącza równoległego poprzez funkcje BIOS-u 770
Funkcja 00h 771
Funkcja 01h 771
Funkcja 02h 772
Dostęp do łącza równoległego z poziomu systemu MS-DOS 773
Funkcja 05h 773
Funkcja 40h 774
Ogólne zastosowanie łącza równoległego 775

Rozdział 22. Złącze USB 781
Specyfikacja 781
Topologia 782
Okablowanie 784
Protokół 786
Pakiety 787
Sterowanie w trybach LS/FS (USB 1.1) 789
Sterowanie w trybie HS (USB 2.0) 790
USB w praktyce 793
Windows 95 795
Windows 98/98SE/ME/2000/XP 795
Windows NT 796
USB 2.0 796

Rozdział 23. Złącze bezprzewodowe na falach podczerwieni (IrDA) 797
Protokoły komunikacyjne IrDA 797
Standard IrDA-CONTROL 798
Standard IrDA-DATA 799
IrDA w praktyce 801
Windows 95 803
Windows 98 804
Windows ME 804
Windows NT 804
Windows 2000 804
Windows XP 805

Rozdział 24. System ograniczania zużycia energii (ACPI) 807
Model warstwowy ACPI 808
Przegląd stanów energetycznych 811
Wskazówki praktyczne 813
Windows 98 813
Windows 2000 814
Programy testujące 817
ACPIHCT 817
ACPI View 818
Suspender 818
Zestaw Waker-Dozer 819

Rozdział 25. Fibre Channel 821
Topologie 822
Sterowanie 823
Protokół 824
Systemy złącz i okablowanie FC 825
Dyski ze złączem FC 827

Rozdział 26. InfiniBand 829
Architektura 830
Sterowanie linii 831
Protokół 831
Okablowanie IBA 832

Rozdział 27. Karta dźwiękowa 835
Synteza FM 836
Synteza WaveTable 841
Digitalizacja i obróbka cyfrowa (DSP) 844
Przetworniki ADC i DAC 845

Standard Midi 847
Protokół MIDI 848
MIDI od strony sprzętowej 849
Modelowanie przestrzenne 851
Wyprowadzenia zewnętrzne 855
Sygnały analogowe i mikser 855
Sygnały cyfrowe 856
Wykorzystanie zasobów systemowych 858
„Sound on Board" według specyfikacji AC'97 860
Schemat blokowy systemu AC'97 861
Układ scalony Codec AC'97 863

Rozdział 28. Modemy 865

Implementacje modemów 865
Modulacja sygnału 868
AM i QAM 868
FSK 868
PM i PSK 869
PCM 869
TCM 869
Standardy 869
Standardy Bell 870
V.21/V.22/V.22bis/V.23 871
V.32/V.32bis/V.32turbo 871
V.34 (V.Fast, V.34+, V.FC) 871
V.42 (MNP)/V.42bis 871
V.90 872
V.92 874
Dalsze perspektywy 874
Polecenia AT 874
Łańcuchy inicjalizujące 876
Chipset i sterownik modemu 876
Konfiguracja i diagnostyka modemów 877
Środki własne OS 877
Monitory systemowe 878
Hyper Terminal 878
Programy dodatkowe 879
ModemChk 880
MyVitalAgent 881
NetStatLive (NSL) 882

Rozdział 29. PC w sieci lokalnej 883

Model OSI 884
Warstwa fizyczna (L1) 884
Łącze (L2) 885
Sieć (L3) 885
Transport (L4) 885
Sesja (L5) 885
Warstwa prezentacji (L6) 886
Warstwa użytkowa (L7) 886
Karta sieciowa 886
Komunikacja z pamięcią i buforowanie 886
Formowanie ramki 888
Konwersja szeregowo-równoległa 889
Kodowanie i dekodowanie 889
Dostęp do medium 889

Rozdział 30. Zasilacz 891
Zasilacz standardu ATX 893
Specyfikacja ATX/ATX12V 896
Dobór zasilacza 898
Przykładowe rozwiązania 899

Rozdział 31. BIOS i jego program konfiguracyjny 903
Organizacja systemu bezpieczeństwa 904
Możliwości omijania systemu bezpieczeństwa 906
Metoda 1 — hasła uniwersalne 906
Metoda 2 — załadowanie parametrów standardowych 907
Metoda 3 — kasowanie CMOS-RAM 907
Metoda 4 — atak poprzez programy szperające 908
Metoda 5 — drugi komputer 909
Metoda 6 — przypadki specjalne i komputery przenośne 909
System ochrony przed wirusami atakującymi Boot-Sektor 909
System ładowania wartości predefiniowanych 910
Mechanizm opuszczania programu konfiguracyjnego 910
Ogólna konstrukcja blokowa 911
Programy pseudo-BIOS-Setup 911
Nowe trendy w programach BIOS 911
Obrazki w BIOS-ie 912
Podwójny BIOS 912
POST on Board 913
Voice Diagnostic 913
Auto-Overclocking 913

Dodatki 949

Dodatek A Przegląd architektury mikroprocesorów 951
Procesory AMD 951
Rodzina K5 951
Rodzina K6 954
Rodzina K6-2 955
Rodzina K6 III 958
Athlon 959
Mikroarchitektura 961
Pamięć podręczna L1 963
Pamięć podręczna L2 964
Magistrala 964
Dalsze modele Athlon 965
Zasilanie procesorów AMD 969
Procesory Cyrix 969
Rodzina 6x86 (M1) 969
Rodzina M2 972
ViA Cyrix III 975
Procesory Intel 975
Rodzina Pentium 975
Pentium MMX 977
Pentium Pro 978
Pentium II 982
Celeron 987
Celeron A (Mendocino) 989
Celeron III 989

Celeron/Socket 478 ... 990
Pentium II/Xeon ... 990
Pentium III ... 993
Pentium III/Xeon ... 994
Pentium 4 ... 998
Pentium 4/Xeon ... 1001
Podstawki i obudowy procesorów Intel ... 1002
Procesory IDT ... 1003
WinChip C6 ... 1003
WinChip 2 ... 1005

Dodatek B Systemy oznaczeń scalonych układów pamięciowych ... 1007
Układy DRAM ... 1007
System oznaczeń firmy Samsung ... 1008
System oznaczeń firmy Micron ... 1008
Układy SDRAM ... 1011
System oznaczeń firmy Samsung ... 1012
System oznaczeń firmy Mitsubishi ... 1013
System oznaczeń firmy Micron ... 1013
Układy RDRAM ... 1013
Układy DDR SDRAM ... 1014

Dodatek C Baza adresów internetowych ... 1017
Ujęcia całościowe PC ... 1017
Płyty główne ... 1017
Płyty główne — informacje ogólne ... 1017
Płyty główne — producenci ... 1018
Płyty główne — chipset ... 1021
Płyty główne — BIOS ... 1021
Płyty główne — bazy danych ... 1022
Procesory ... 1022
Procesory — informacje ogólne ... 1022
Procesory — producenci ... 1023
Procesory — AMD, 3DNow! ... 1024
IC i pamięci ... 1024
IC i pamięci — informacje ogólne ... 1024
IC i pamięci — producenci ... 1025
IC i pamięci — bazy danych ... 1026
Dyski twarde ... 1026
Dyski twarde — informacje ogólne i bazy danych ... 1026
Dyski twarde — producenci ... 1027
Grafika ... 1028
Grafika — informacje ogólne ... 1028
Grafika — producenci chipów graficznych i kart ... 1028
Napędy CD-R, CD-RW, DVD ... 1032
Napędy CD-R, CD-RW, DVD — informacje ogólne ... 1032
Napędy CD-R, CD-RW, DVD — producenci ... 1032
Modemy ... 1033
Modemy — informacje ogólne ... 1033
Modemy — producenci i chipsety ... 1033
Bazy danych sterowników (Drivers) ... 1034
Standardy, specyfikacje, encyklopedie ... 1034
Przeglądy i porównania sprzętu, nowości ... 1035
Optymalizacja sprzętu ... 1036
Chłodzenie ... 1036

Złącza....1037
Złącza — port równoległy....1037
Złącza — port szeregowy....1037
Złącza — USB....1037
Złącza — IrDA....1037
Złącza — Fire Wire (1394)....1038
Złącza — klawiatura....1038
Zasilacze....1038

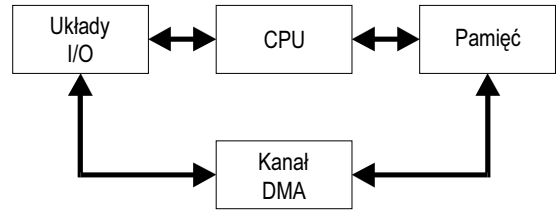
Dodatek D Przykład współpracy z magistralą ISA....1041
Opis działania....1041
Wykorzystywane sygnały magistrali....1043
D0 – D7 (Data)....1043
A0 – A9 (Address)....1043
ALE (Address Latch Enable)....1043
~IOW (Input/Output Write)....1043
+5 V/GND....1043
Zastosowane układy scalone....1044
74688....1044
74245....1044
74574....1044
7485....1045
7400....1045
7406....1045

Dodatek E CD-ROM dołączony do książki....1047

Skorowidz....1049

Rozdział 6.
Kanał DMA

DMA (*Direct Memory Access*) ma na celu usprawnienie dostępu do pamięci. Ta forma dostępu przewidziana jest dla urządzeń peryferyjnych i nie należy jej mylić z cyklami realizowanymi przez sam procesor. Tych odwołań nie da się usprawnić za pomocą DMA.

Rysunek 6.1. *Idea bezpośredniej komunikacji układów wejścia-wyjścia z pamięcią*

W IBM PC, będącym pierwowzorem współczesnych komputerów, zastosowany został tzw. 8-bitowy kontroler DMA (w oryginale układ typu 8237A). W tamtych czasach stanowiło to znaczne ułatwienie pracy dla procesorów 8-bitowych, zmniejszało bowiem zakres ich obowiązków. Kontroler DMA brał na siebie obowiązek realizacji transmisji dla blokowych urządzeń peryferyjnych oraz przeadresowywanie bloków pamięci. Doskonała skądinąd idea DMA przestała odgrywać rolę w momencie wprowadzenia procesorów i386/486. Dysponowały one 32-bitową szyną danych i stały się tak szybkie, iż realizowane w mikrokodzie procesora rozkazy transmisji blokowej typu `rep movsw` były bardziej wydajne niż transmisje blokowe w cyklu DMA. Dodatkowe ograniczenie 8-bitowych kontrolerów to zbyt wolny zegar 4,77 MHz, który ze względu na wymóg kompatybilności stosowany był nadal w modelach AT (kilka generacji wzwyż od IBM PC).

Dla ratowania sprawy (począwszy od IBM PC/AT) dodany został drugi kontroler 8237A, co umożliwiło przynajmniej realizację obsługi urządzeń 16-bitowych. Dopiero jednak systemy EISA i MCA, o odmiennej filozofii i architekturze, powróciły do stosowania w pełnym zakresie idei DMA. Zaczęto wreszcie stosować 32-bitowe układy scalone nowej generacji. W tych warunkach kanał DMA mógł obsługiwać transfery do szybkich urządzeń peryferyjnych, takich jak dyski twarde i napędy CD-ROM.

Urządzeniem wejścia-wyjścia może być kontroler napędu dysków (zarówno ten zainstalowany na płycie głównej, jak i ten umieszczony na karcie rozszerzeń), kontroler jednostki pamięci taśmowej (ang. *streamer*) lub inne podobne urządzenie. Każdemu z nich przyporządkowany jest jeden z tzw. kanałów DMA, tj. logicznych strumieni danych, których przepływ jest inicjowany przez procesor.

Każdy z układów 8237A może obsługiwać cztery takie strumienie. Możliwy jest też kaskadowy sposób łączenia kontrolerów 8237A; jedno z wejść układu głównego (*Master*) obsługuje wtedy następny kontroler (*Slave*) i jest tym samym „stracone". To rozwiązanie stosowane jest w IBM PC/AT i udostępnia siedem kanałów DMA.

Żądające obsługi urządzenie, stowarzyszone z danym kanałem DMA, wysyła sygnał DREQ (*DMA Request*). Układ 8237A reaguje na to przejęciem kontroli nad magistralami systemu i przeprowadzeniem wymaganej transmisji, np. jednego sektora odczytanego z dyskietki do buforu w pamięci operacyjnej (RAM), gdzie odbywa się połączenie sektorów w plik danych. W tym czasie procesor jest wolny i może, do czasu wystąpienia przerwania od kontrolera napędu dysków elastycznych (IRQ 6 — odczytano kolejny sektor), zajmować się obróbką tekstu lub grafiki. Należy tu dodać, że oczywiście nie zawsze oznacza to dalsze wykonywanie programu. Trzeba bowiem pamiętać, że szyny (danych i adresowa) są we władaniu kontrolera DMA, a więc procesor może przetwarzać tylko to, co ma w swoich rejestrach. Wszelkie odwołania do pamięci operacyjnej muszą czekać. Sytuację ratuje trochę pamięć podręczna procesora (ang. *cache memory*) — stosowana w procesorze 80486 wewnętrzna pamięć o wielkości 8 kB. Może w niej być jednak umieszczany tylko kod programu, a nie dane. Dopiero następca procesora 80486 — Pentium — ma podręczną pamięć danych.

Ta sama akcja realizowana bez układu DMA składałaby się z kolejnych zapisów i odczytów portu kontrolera napędu dysków. Kolejne etapy to załadowanie akumulatora, przesłanie zawartości akumulatora do portu sterującego, odczyt portu danych do akumulatora, przesłanie zawartości akumulatora do komórki pamięci. To dopiero jeden bajt. Oczywiście przy każdym z tych kroków procesor jest w pełni zajęty i nie ma mowy o wielozadaniowości.

Układ scalony 8237A

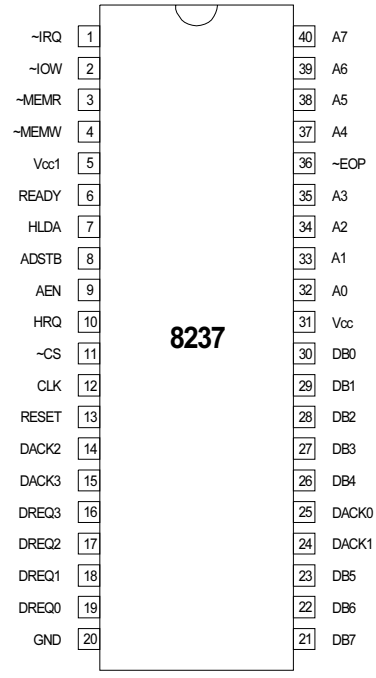
Rysunek 6.2 przedstawia wyprowadzenia układu scalonego typu 8237A. Jak wiele innych elementów klasycznej architektury, jest on obecnie zawarty w jednym z kilku układów scalonych wysokiej skali integracji, które stanowią chipset nowoczesnej płyty głównej. Już układ 82C206 zawierał w swoim wnętrzu programowane generatory przebiegów czasowych, kontroler DMA, kontroler przerwań i pamięć CMOS. Nowoczesne chipsety cechują się jeszcze większą skalą integracji. Ze względu na konieczność zachowania kompatybilności utrzymuje się jednak funkcje i znaczenie oraz formy dostępu do poszczególnych elementów.

Poniższe zestawienie stanowi krótki opis znaczenia końcówek i sygnałów omawianego układu:

~IOR — *I/O Read* — CPU wymusza na tym wejściu aktywny stan niski, chcąc odczytać dane z wewnętrznego rejestru kontrolera DMA (podczas programowania). W czasie transmisji DMA kontroler, przejąwszy nadzór nad magistralami, sam uaktywnia tę końcówkę, jeżeli dane transmitowane są z urządzenia I/O do pamięci.

~IOW — *I/O Write* — CPU wymusza zero, chcąc zapisać dane do rejestru wewnętrznego. Podczas transmisji kontroler DMA przejmuje nadzór nad magistralami i sam uaktywnia tę końcówkę (dane transmitowane są z pamięci do urządzenia I/O).

Rysunek 6.2. *Rozkład wyprowadzeń układu 8237A*

~MEMR *Memory Read* — aktywny (niski) poziom na tej końcówce wskazuje na ogólny kierunek transmisji z pamięci (do pamięci lub urządzenia wejścia-wyjścia).

~MEMW *Memory Write* — aktywny (niski) poziom na tej końcówce wskazuje na ogólny kierunek transmisji do pamięci (z pamięci lub urządzenia wejścia-wyjścia).

AEN *Address Enable* — umożliwia rozróżnienie między adresami dla pamięci i układów wejścia-wyjścia.

READY Powolne układy pamięci lub urządzenia, uaktywniając ten sygnał, mogą wymusić opóźnienie cyklu odczytu lub zapisu DMA.

HLDA *Hold Acknowledge* — podając na to wejście stan logicznej jedynki, układ (procesor lub inny kontroler) sprawujący dotychczas pieczę nad magistralami systemu (adresową i danych) wyraża zgodę na przejęcie sterowania przez kontroler DMA. Dotychczasowy kontroler odłącza się od magistral, ustawiając swoje wyjścia w stan wysokiej impedancji.

ADSTB *Address Strobe* — informuje układy zewnętrzne, że na szynie adresowej A0 – A7 znajduje się bardziej znacząca część adresu.

HRQ *Hold Request* — wystawienie logicznej jedynki na tym wyjściu jest reakcją układu na nadejście żądania obsługi transmisji DMA (sprzętowo przez końcówki DREQ0 – DREQ3 lub programowo) i stanowi polecenie przekazania kontroli nad magistralami systemowymi skierowane do CPU lub innego kontrolera magistral.

~CS	*Chip Select* — wejście aktywowane przez procesor w trybie programowania lub odczytu rejestrów wewnętrznych układu.
CLK	Wejście sygnału taktującego o częstotliwości 4,77 MHz.
RESET	Podanie na to wejście logicznej jedynki powoduje inicjalizację układu 8237A.
DREQ*n*	*DMA Request* — wejścia żądań obsługi. Polaryzację sygnału aktywnego można zaprogramować, tzn. dla każdego z wyjść *n* można ustalić, czy poziom aktywny oznacza zero, czy jedynkę logiczną.
DACK*n*	*DMA Acknowledge* — kontroler DMA, przejąwszy władzę nad magistralami (wymiana sygnałów HRQ i HLDA), potwierdza na odpowiednim wyjściu *n* przyjęcie żądania. Aktywny poziom tego sygnału również można zaprogramować.
DB0 – DB7	8-bitowa, dwukierunkowa magistrala danych. Tędy też przekazywany jest bardziej znaczący bajt 16-bitowego adresu.
A0 – A3	Połowa mniej znaczącego bajtu dwukierunkowej szyny adresowej. W trybie programowania kontrolera DMA przez procesor służy do identyfikowania jego wewnętrznych rejestrów, zaś podczas transmisji zawiera cztery najmniej znaczące bity adresu.
A4 – A7	Podczas transmisji zawiera pozostałą część adresu. W stanie spoczynku (i programowania) stan tych linii jest bez znaczenia.
~EOP	*End of Process* — zero logiczne na tej końcówce (traktowanej jako wyjście) sygnalizuje koniec transmisji, tj. osiągnięcie zadanej liczby przesłań. Podanie na końcówkę ~EOP (traktowaną jako wejście) zera logicznego wymusza przedwczesny koniec transmisji.
Vcc	Napięcia zasilające (+5 V).
GND	Masa zasilania.

Tryby pracy kontrolera DMA

Tryb spoczynkowy „I” (Idle)

W stanie spoczynku, podczas każdego cyklu zegara DMA na wejściu CLK testowane są stany wejść[1] DREQ*n* w celu wykrycia żądania obsługi. Przyjmując zgłoszenie, kontroler uaktywnia wyjście HRQ, przez co zmusza procesor (lub inny układ sprawujący w danej chwili kontrolę nad magistralami) do oddania sterowania. Układ taki odpowiada sygnałem podawanym na wejście HLDA i odłącza się od magistral. W odpowiedzi na to układ 8237A wystawia na odpowiednie wyjście DACK*n* sygnał potwierdzenia i rozpoczyna transmisję opisaną zawartością rejestrów sterujących.

[1] Dotyczy wejść, które nie są programowo zamaskowane.

W każdym cyklu zegara sprawdzany jest ponadto stan wejścia CS. Aktywny stan tego wejścia (zero logiczne) powoduje przejście układu w stan programowania; procesor może komunikować się z rejestrami układu 8237A, adresując je wejściami A0 – A3. Dane 8-bitowe podawane są bezpośrednio przez linie DB0 – DB7, a 16-bitowe — porcjami po osiem. Rolę przełącznika spełnia końcówka ADSTB (*Address Strobe*). Tak samo odbywa się czytanie wewnętrznych rejestrów statusu.

Tryb „S" (Single)

W tym trybie pracy wykonywane jest pojedyncze przesłanie. Wewnętrzny licznik transmisji jest zmniejszany o jeden, a rejestr adresowy, zależnie od zaprogramowania, o jeden zwiększany lub zmniejszany. Następne przesłanie wymaga ponownego żądania na linii DREQ*n*.

Tryb „B" (Block)

Transmisja trwa nieprzerwanie do momentu wystąpienia zewnętrznego sygnału EOP od urządzenia lub osiągnięcia przez licznik transmisji wartości FFFFh. Jeżeli na przykład licznik transmisji zostanie załadowany wartością 511 (dziesiętnie), to pomniejszany o jeden przy każdym przesłaniu przejdzie przez stan 0000h do FFFFh, co spowoduje na przykład wczytanie jednego 512-bajtowego sektora dyskietki wprost do określonego miejsca w pamięci.

Tryb „D" (Demand)

Tryb ten jest podobny do trybu „B". Różnica polega na tym, że transmisja trwa do czasu zaniknięcia sygnału DREQ*n*, pojawienia się sygnału EOP, wykonania zadanej w liczniku transmisji liczby przesłań lub nadejścia żądania obsługi o wyższym priorytecie. Czasowa dezaktywacja sygnału żądania na wejściu DREQ*n* powoduje wstrzymanie (ale nie zakończenie) transmisji. Tryb ten ma pewne znaczenie dla układów umieszczanych na kartach rozszerzeń w komputerach PC, bowiem nie jest tam wyprowadzany sygnał EOP.

Tryb „C" (Cascade)

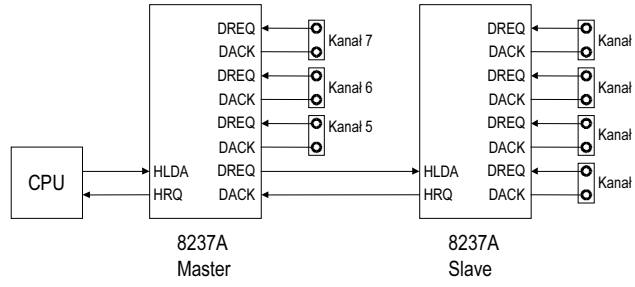
W trybie tym przekazywane są tylko sygnały sterujące od układu nadrzędnego (*Master*). Układ pracujący jako podporządkowany (*Slave*) nie wystawia na szyny systemowe adresów ani sygnałów sterujących.

Tryb „V" (Verify)

Układ pracuje tak, jak przy transmisji, tzn. wytwarza adresy, reaguje na sygnał EOP i inne sygnały, ale nie generuje sygnałów dostępu do pamięci i urządzeń wejścia-wyjścia (tj. IOR, IOW, MEMR, MEMW). Tryb ten służy do diagnostyki wewnętrznej układu i nie ma nic wspólnego z weryfikacją danych.

Kaskadowe łączenie układów 8237A

Począwszy od modelu AT, firma IBM rozpoczęła instalowanie w swoich komputerach drugiego kontrolera 8237A. Układy te dają się łączyć w kaskady o dowolnej liczbie elementów. Jeden z układów wyższego poziomu (*Master*) odstępuje jedną parę wyprowadzeń DREQ*n* – DACK*n* (tj. jeden kanał) następnemu układowi 8237A (*Slave*), który dołącza się do niej swoimi wyprowadzeniami HRQ – HLDA. Ponieważ cztery kanały (0, 1, 2, 3) układu 8237A mają określone priorytety, tj. kolejności obsługiwania zgłoszeń (kanał 0 ma priorytet najwyższy, kanał 3 — najniższy), wszystkie wejścia układu *Slave* mają wyższy priorytet od pozostałych wejść układu *Master*. Kaskadowe połączenie kontrolerów DMA obrazuje rysunek 6.3.

Rysunek 6.3. *Schemat kaskadowego połączenia dwóch układów 8237A*

Programowanie kontrolerów DMA

W czasach, gdy projektowano komputer IBM PC, ze względów oszczędnościowych (lub może dlatego, że 40-końcówkowa obudowa wydawała się szczytem luksusu) dwa z niezbędnych dla pracy układów DMA rejestrów umieszczono poza obudową kostki 8237A. Mowa o rejestrze strony pamięci (stosowany jest tu układ 74LS612 — rejestr 4×4) i rejestrze zatrzaskowym bardziej znaczącego bajtu adresu. Drugim krokiem oszczędnościowym było zgrupowanie w komputerze XT rejestrów strony dla kanałów 0 i 1 fizycznie w jednym rejestrze, choć prowadzą do niego dwa porty (83h i 87h). Konsekwencją tego faktu jest pozbawienie XT możliwości transferów typu pamięć-pamięć na odległości większe od 64 kB, bowiem transfer tego typu posługuje się wyłącznie kanałami 0 i 1.

Adresowanie pamięci przez układy DMA odbywa się podobnie jak dla procesora. Dla pokrycia pełnej przestrzeni adresowej komputera nie wystarcza 16-bitowy rejestr adresowy. CPU składa swój 20-bitowy adres rzeczywisty z 16-bitowego rejestru segmentowego pomnożonego przez 16 i drugiego 16-bitowego rejestru wskazującego przemieszczenie (*offset*) w segmencie o wielkości 64 kB. Ponieważ wewnętrzne rejestry adresowe (dla każdego kanału jeden) układu 8237A są 16-bitowe, można nimi adresować obszar o wymiarach do 64 kB (tzw. *stronę DMA*). Informację o położeniu strony w przestrzeni adresowej zawiera właśnie rejestr strony. Jakkolwiek należy on logicznie do struktury kontrolera DMA, fizycznie zlokalizowany jest poza układem 8237A, w jednym z układów wspomagających umieszczonych na płycie głównej komputera.

Dla każdego kanału DMA istnieje ponadto jeden 16-bitowy rejestr licznika transmisji. Łączna liczba rejestrów układu 8237A wynosi 27.

W danej chwili może być aktywny tylko jeden kanał DMA, tzn. transmisje nie mogą się ze sobą krzyżować. Ponieważ jednak każdy kanał jest programowany niezależnie, istnieje para rejestrów wspólna dla całego układu 8237A, przechowująca adresy i licznik transmisji aktywnej w danej chwili. Dzięki temu jest możliwe tzw. samoprogramowanie układu do stanu początkowego po zakończeniu transmisji.

Programowanie układu 8237A, podobnie jak wielu innych kontrolerów w komputerze PC, odbywa się poprzez zapisywanie przez procesor rejestrów sterujących odpowiednią wartością. Informacja o stanie kontrolera może być odczytywana przez procesor z rejestrów statusu. Rejestry te, będące integralną częścią kontrolera, są postrzegane przez procesor poprzez porty wejścia-wyjścia.

Adresy portów kontrolerów DMA w komputerze IBM PC/XT

Adres	Rejestr
000h	Rejestr adresowy kanału 0
001h	Rejestr licznika kanału 0
002h	Rejestr adresowy kanału 1
003h	Rejestr licznika kanału 1
004h	Rejestr adresowy kanału 2
005h	Rejestr licznika kanału 2
006h	Rejestr adresowy kanału 3
007h	Rejestr licznika kanału 3
008h	Rejestr stanu (odczyt)
008h	Rejestr rozkazowy (zapis)
009h	Rejestr żądań
00Ah	Rejestr maski kanału
00Bh	Rejestr trybu
00Dh	Rejestr pośredni
00Fh	Rejestr maskujący
081h	Rejestr strony kanału 2
082h	Rejestr strony kanału 3
083h	Rejestr strony kanału 0 i 1[(A)]
087h	Rejestr strony kanału 0 i 1[(A)]

[(A)] Odnosi się do tego samego rejestru, co port 087h — jeden wspólny rejestr strony dla kanałów 1 i 0.

„Sztuczne” porty komputera PC/XT

Adres	Działanie
00Ch	Ustawienie przerzutnika w stan początkowy
0Ddh	Programowa inicjalizacja układu — odpowiednik wystawienia sygnału na końcówce RESET
00Eh	Wyzerowanie rejestru maski (odsłonięcie wszystkich kanałów)

Sztuczność tych portów (zwanych też „ślepymi”) jest często stosowaną metodą w technice mikroprocesorowej. Umożliwia ona zainicjowanie akcji zewnętrznej przez procesor. Jakkolwiek w celu odwołania się do nich należy użyć instrukcji języka maszynowego `out port, wartość`, to druga część instrukcji (`wartość`) jest ignorowana i może być dowolna. Przykładowo, wspomniany w wyżej opisanych rozkazach przerzutnik jest niezbędny dla poprawnego adresowania rejestrów 16-bitowych. Przed rozpoczęciem przekazywania takiej wartości (najpierw bajt mniej znaczący, potem bardziej znaczący) należy wyzerować przerzutnik. Unika się w ten sposób zamiany bajtów rejestru 16-bitowego mogącej wystąpić na skutek przypadkowego położenia przerzutnika.

Adresy portów kontrolerów DMA w komputerze IBM PC/AT

Adres	Rejestr	Uwagi
000h	Rejestr adresowy kanału 0	(*Slave*)
001h	Rejestr licznika kanału 0	(*Slave*)
002h	Rejestr adresowy kanału 1	(*Slave*)
003h	Rejestr licznika kanału 1	(*Slave*)
004h	Rejestr adresowy kanału 2	(*Slave*)
005h	Rejestr licznika kanału 2	(*Slave*)
006h	Rejestr adresowy kanału 3	(*Slave*)
007h	Rejestr licznika kanału 3	(*Slave*)
008h	Rejestr stanu (do odczytu)	(*Slave*)
008h	Rejestr rozkazowy (do zapisu)	(*Slave*)
009h	Rejestr żądań	(*Slave*)
00Ah	Rejestr maski kanału	(*Slave*)
00Bh	Rejestr trybu	(*Slave*)
00Dh	Rejestr pośredni	(*Slave*)
00Fh	Rejestr maskujący	(*Slave*)
081h	Rejestr strony kanału 2	(*Slave*)
082h	Rejestr strony kanału 3	(*Slave*)
083h	Rejestr strony kanału 1	(*Slave*)

Adres	Rejestr	Uwagi
087h	Rejestr strony kanału 0	(*Slave*)
089h	Rejestr strony kanału 6	(*Master*)
08Ah	Rejestr strony kanału 7	(*Master*)
08Bh	Rejestr strony kanału 5	(*Master*)
08Dh	Rejestr strony kanału 4	(*Master* — kaskada do *Slave*)
0C0h	Rejestr adresowy kanału 4	(*Master*)
0C1h	Rejestr licznika kanału 4	(*Master*)
0C2h	Rejestr adresowy kanału 5	(*Master*)
0C3h	Rejestr licznika kanału 5	(*Master*)
0C4h	Rejestr adresowy kanału 6	(*Master*)
0C5h	Rejestr licznika kanału 6	(*Master*)
0C6h	Rejestr adresowy kanału 7	(*Master*)
0C7h	Rejestr licznika kanału 7	(*Master*)
0D0h	Rejestr stanu (do odczytu)	(*Master*)
0D0h	Rejestr rozkazowy (do zapisu)	(*Master*)
0D2h	Rejestr żądań	(*Master*)
0D4h	Rejestr maski kanału	(*Master*)
0D6h	Rejestr trybu	(*Master*)
0DAh	Rejestr pośredni	(*Master*)
0DEh	Rejestr maskujący	(*Master*)

„Sztuczne” porty komputera PC/AT

Adres	Działanie
0D8h	Ustawienie przerzutnika w stan początkowy (*Master*)
0DAh	Programowa inicjalizacja układu — odpowiednik wystawienia sygnału na końcówce RESET (*Master*)
0DCh	Wyzerowanie rejestru maski — odsłonięcie wszystkich kanałów (*Master*)
00Ch	Ustawienie przerzutnika w stan początkowy (*Slave*)
00Dh	Programowa inicjalizacja układu — odpowiednik wystawienia sygnału na końcówce RESET (*Slave*)
00Eh	Wyzerowanie rejestru maski — odsłonięcie wszystkich kanałów (*Slave*)

Poniżej podano prosty przykład programowania rejestrów 16-bitowych w języku asemblera (kanał 2, adres 6677h, licznik transmisji 0400h).

```
mov al,00h
out 0ch,al  ; ustaw przerzutnik
mov al,77h
out 04h,al  ; młodszy bajt adresu
mov al,66h
```

```
out 04h,al  ; starszy bajt adresu
mov al,00h
out 0ch,al  ; ustaw przerzutnik
out 05h,al  ; młodszy bajt licznika
mov al,04h
out 05h,al  ; starszy bajt licznika
```

Budowa rejestrów wewnętrznych

Rejestr żądań (port 009h w PC/XT, 009h i 0D2h w PC/AT)

0	0	0	0	0	bit 2	bit 1	bit 0

bity 7 – 3 Zawsze zero.

bit 2 Wartość 1 na tym bicie oznacza natychmiastowe uruchomienie transmisji (gdy kolejka oczekujących zgłoszeń jest pusta) lub wprowadzenie żądania do kolejki zgodnie z aktualnym systemem priorytetów. Zero oznacza brak żądania transmisji.

bity 1 – 0 Adres kanału DMA, którego dotyczy żądanie:
00 — kanał pierwszy (0 lub 4),
01 — kanał drugi (1 lub 5),
10 — kanał trzeci (2 lub 6),
11 — kanał czwarty (3 lub 7).

Rejestr stanu (port 008h w PC/XT, 008h i 0D0h w PC/AT)

Wewnętrzny stan układu 8237A obrazuje *rejestr stanu*. Można go tylko odczytywać. Pod tym samym adresem znajduje się *rejestr rozkazów* (wyłącznie do zapisu).

bit 7	bit 6	bit 5	bit 4	bit 3	bit 2	bit 1	bit 0

bity 7 – 4 Wartość 1 na odpowiednim bicie oznacza wystąpienie zgłoszenia od kanału 3 – 0 lub 7 – 4.

bity 3 – 0 Wartość 1 na odpowiednim bicie oznacza osiągnięcie zadanej liczby transmisji dla kanału 3 – 0 lub 7 – 4.

Rejestr rozkazów (port 008h w PC/XT, 008h i 0D0h w PC/AT)

bit 7	bit 6	bit 5	bit 4	bit 3	bit 2	bit 1	bit 0

bit 7 Wartość 1 oznacza, że aktywnym stanem logicznym wyjść DACK*n* jest stan wysoki.

bit 6 Wartość 1 oznacza, że aktywnym stanem logicznym wejść DRQ*n* jest stan niski.

bit 5 Wartość 1 oznacza wydłużony impuls ~IOW lub ~MEMW. Pełny cykl DMA trwa normalnie przez cztery okresy zegara taktującego. Impuls IOW lub MEMW rozpocznie się wtedy w drugim, zamiast w trzecim, okresie cyklu.

bit 4 Wartość 1 oznacza, że kanał 0 ma największy, a kanał 3 — najmniejszy priorytet. Zero oznacza obsługiwanie zgłoszeń w kolejności ich nadchodzenia.

bit 3 Wartość 1 wymusza przyspieszony cykl pracy (jeden cykl — 3 okresy zegara taktującego).

bit 2 Wartość 1 oznacza przejście kontrolera w stan programowania. Kontroler nie reaguje wówczas na zgłoszenia na liniach DREQ*n*.

bit 1 Wartość 1 oznacza transfer typu pamięć-pamięć w obrębie jednego bloku o wielkości do 64 kB. Zero oznacza używanie pełnego adresu.

bit 0 Wartość 1 oznacza przejście do transferu typu pamięć-pamięć. Kanał 0 określa miejsce źródłowe transferu, a kanał 1 docelowe.

Rejestr maski kanału (port 00Ah w PC/XT, 00Ah i 0D4h w PC/AT)

Pojedyncze kanały mogą być programowo wyłączone (zamaskowane) i nie reagować na zgłoszenia. Można to zrealizować, ustawiając *rejestr maski kanału*. Każda operacja maskowania i odsłaniania jednego kanału wymaga jednorazowego załadowania rejestru.

0	0	0	bit 4	bit 3	bit 2	bit 1	bit 0

bity 7 – 3 Zawsze zero.

bit 2 Wartość 1 powoduje zamaskowanie kanału.

bity 1 – 0 Adres kanału DMA, którego dotyczy żądanie:
00 — kanał pierwszy (0 lub 4),
01 — kanał drugi (1 lub 5),
10 — kanał trzeci (2 lub 6),
11 — kanał czwarty (3 lub 7).

To samo można osiągnąć całościowo, ustawiając jednocześnie żądaną konfigurację masek przez zaprogramowanie *rejestru maskującego*. Rejestr ten służy wyłącznie do zapisu.

Rejestr maskujący (port 00Fh w PC/XT, 00Fh i 0DEh w PC/AT)

0	0	0	0	bit 3	bit 2	bit 1	bit 0

bity 7 – 4 Zawsze zero.

bit 3 Wartość 1 na tym bicie maskuje kanał czwarty (3 lub 7).

bit 2 Wartość 1 na tym bicie maskuje kanał trzeci (2 lub 6).

bit 1 Wartość 1 na tym bicie maskuje kanał drugi (1 lub 5).

bit 0 Wartość 1 na tym bicie maskuje kanał pierwszy (0 lub 4).

Rejestr trybu (00Bh w PC/XT, 00Bh i 0D6h w PC/AT):

Ustawienie trybu pracy każdego z kanałów odbywa się w *rejestrze trybu*.

bit 7	bit 6	bit 5	bit 4	bit 3	bit 2	bit 1	bit 0

bity 7 – 6 Tryb pracy:
00 — tryb „D” (*Demand*),
01 — tryb „S” (*Single*),
10 — tryb „B” (*Block*),
11 — tryb „C” (*Cascade*).

bit 5 Wartość 1 na tym bicie wymusza dekrementację (zmniejszanie o jeden) licznika adresowego podczas każdego cyklu transmisji. Zero oznacza inkrementację licznika.

bit 4 Wartość 1 powoduje wykonanie samoprogramowania się układu do stanu początkowego po zliczeniu zadanej liczby przesłań.

bity 3 – 2 W trybie „C” są bez znaczenia, w przeciwnym razie oznaczają kierunek transmisji:
00 — tryb „V”,
01 — zapis do pamięci,
10 — odczyt z pamięci,
11 — nie używane.

bity 1 – 0 Adres kanału opisanego stanem bitów 3 – 2:
00 — kanał pierwszy (0 lub 4),
01 — kanał drugi (1 lub 5),
10 — kanał trzeci (2 lub 6),
11 — kanał czwarty (3 lub 7).

Przytoczony fragment programu w języku Turbo C pokazuje zasadę transmisji danych przez kanał DMA. Osiem wartości zawartych w zmiennej `Tabl` ma zostać przeniesionych do karty umieszczonej w jednym z gniazd rozszerzających.

Transmisja wyzwalana jest wysokim poziomem na linii DREQ1, która jest oczywiście wyprowadzona do gniazd ISA (końcówka B18). Proces może być cyklicznie inicjowany przez impulsy generowane na karcie, a CPU nie bierze w nich udziału.

Układy logiczne karty muszą oczywiście identyfikować właściwy adres przestrzeni adresowej wejścia-wyjścia na podstawie sygnałów AEN, ~IOW i ~DACK1.

```
#include <dos.h>

#define Przerzutnik  0x0c
#define LicznAdrKan_1 0x02
#define RejMaskiKan_1 0x0a
#define RejTrybu  0x0b
#define RejStronyKan_1 0x83
#define LicznTransKan_1 0x03
#define RejStanu  0x08

char Tabl[8] = { 11,12,13,14,15,16,17,18 } ;
unsigned int Adres;
unsigned char Strona;
void TestDMA (void)
  {
    outp (RejMaskiKan_1,0x05);
    /* zablokuj kanał 1 na czas programowania */
    outp (RejTrybu,0xa9);
    /* Tryb "B", licznik adresów dekrementowany, samoprogramowanie
    wyłączone, czytanie z pamięci, programowany kanał nr 1 */
    Adres=(FP_SEG(Tabl) << 4 + FP_OFF(Tabl)) & 0xffff;
    /* ostatnie 16 bitów adresu rzeczywistego obiektu */
    Strona=(FP_SEG(Tabl) & 0xf000) >> 12;
    /* strona=0000xxxx, gdzie xxxx to pierwsze 4 bity adresu */
    outp(RejStronyKan_1,Strona);
    outp(Przerzutnik,0xff);
    outp(LicznAdrKan_1,(Adres & 0xff));  /* młodszy bajt adresu */
    outp(LicznAdrKan_1,(Adres >> 8) & 0xff);  /* starszy bajt */
    outp(Przerzutnik,0xff);
    outp(LicznTransKan_1,0x08); /* młodszy bajt licz. transmisji*/
    outp(LicznTransKan_1,0x00);  /* starszy bajt */
    outp(RejMaskiKan_1,0x01);  /* odblokuj kanał nr 1 */
    while((inp(RejStanu) & 0x02) == 0);
    /* czekaj na koniec transmisji */
}
```

Przebieg transmisji

Budowa kanału DMA zależy od formy architektury komputera i dlatego przebieg transmisji jest inny w przypadku IBM PC, PC/XT i PC/AT.

Komputer IBM PC

Komputer PC z procesorem 8088 zawiera 8-bitową magistralę danych i 20-bitową magistralę adresową. Dla pokrycia całej przestrzeni adresowej należy do wewnętrznych 16-bitowych rejestrów adresowych układu 8237A dodać 4-bitowy zewnętrzny rejestr strony.

W PC obsługiwane mogą być wyłącznie 8-bitowe urządzenia wejścia-wyjścia, tj. takie, których porty komunikacyjne mają szerokość 8 bitów (szerokość magistrali danych komputera).

Transmisja jednego bajtu z pamięci operacyjnej do urządzenia wejścia-wyjścia przebiega następująco:

- Urządzenie zgłasza sygnałem na linii DREQ*n* żądanie obsługi.
- Układ 8237A przejmuje od procesora kontrolę nad magistralą systemową.
- Układ 8237A wystawia na liniach A0 – A7 bardziej znaczącą część adresu, która jest zatrzaskiwana w zewnętrznym rejestrze sygnałem ADSTB. Rejestr strony programowany jest wcześniej bezpośrednio przez CPU.
- Rejestr strony, adres zapisany w rejestrze zatrzaskowym i aktualny adres na liniach adresowych układu 8237A tworzą 20-bitowy adres na magistrali adresowej systemu.
- Układ 8237A uaktywnia (podając na odpowiednią linię zero logiczne) sygnał MEMR.
- Sterownik pamięci wystawia na magistralę danych zawartość zaadresowanej komórki pamięci.
- Układ 8237A uaktywnia (zero logiczne) sygnał ~IOW.
- Urządzenie wejścia-wyjścia (identyfikowane za pomocą sygnałów DREQ*n*, DACK*n* i AEN — układ DMA nie wytwarza adresów dla urządzeń wejścia-wyjścia!) pobiera bajt z magistrali danych do swojego buforu.

Jak widać, przy transmisjach z udziałem pamięci i urządzenia wejścia-wyjścia, nie występuje konieczność buforowania danych w układzie DMA.

Tabela 6.1. *Przyporządkowanie kanałów DMA w modelu PC*

Kanał	Przyporządkowanie
0	Układ odświeżania pamięci RAM
1	Zarezerwowany dla karty SDLC (standard szeregowej transmisji synchronicznej firmy IBM, który nigdy nie doczekał się popularności)
2	Kontroler napędu dysków elastycznych
3	Kontroler dysku twardego

Komputer IBM PC/XT

Ten typ komputera ma już 16-bitową magistralę danych. Nic to jednak nie daje urządzeniom wejścia-wyjścia na kartach rozszerzeń, których gniazda są i tak 8-bitowe (16-bitowa jest tylko organizacja pamięci). Oznacza to, że na liniach A0 – A7 magistrali danych może wystąpić jedynie bajt o adresie parzystym, a na liniach A8 – A15 odpowiednio bajt o adresie nieparzystym. Dodatkowe układy logiczne muszą kierować właściwą część 16-bitowej magistrali danych do 8-bitowego urządzenia wejścia-wyjścia, natomiast druga połowa magistrali musi być ewentualnie odłączona (zależnie od tego, czy adres urządzenia jest parzysty, czy nie). Bajty o parzystych adresach umieszczane są w „dolnej" połowie magistrali danych.

Ten sam problem dotyczy oczywiście również zapisu do pamięci. Podczas transmisji bloku danych pod kolejne adresy w pamięci, urządzenie musi przesuwać co drugi bajt „na drugą stronę" magistrali danych. Komputer XT ma jeden kontroler 8237A, wszystkie kanały są 8-bitowe, a ich przydział jest taki, jak w modelu PC.

Komputer IBM PC/AT

Model ten, w którym zastosowano procesor 80286, ma również 16-bitową magistralę danych i występuje w nim ten sam problem, co w modelu XT. Podczas sekwencyjnego dostępu do pamięci należy naprzemiennie używać jednej połowy systemowej szyny danych. Komputery AT z procesorem 80386 lub 80486 mają zwykle 32-bitową organizację pamięci. Adresowany bajt pojawia się na jednej z czterech części magistrali danych.

Tabela 6.2. *Przyporządkowanie kanałów DMA w modelu AT*

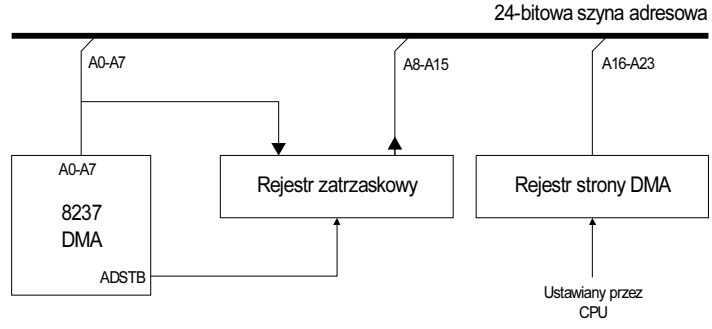
Kanał	Przeznaczenie	Kanał	Przeznaczenie
0	*Slave*, układ odświeżania pamięci	4	*Master*, kaskada do *Slave*
1	*Slave*, wolny	5	*Master*, wolny
2	*Slave*, kontroler napędu dysków elastycznych	6	*Master*, wolny
3	*Slave*, wolny	7	*Master*, wolny

Kanały 5, 6, 7 są 16-bitowe, natomiast kanały 0 – 3 obsługują transmisje 8-bitowe.

Kanały 16-bitowe

Nie omawiane do tej pory kanały 5, 6 i 7 układu *Master* przystosowane są do transmisji 16-bitowej. Wewnętrzny 8-bitowy rejestr pośredni układu 8237A nie bierze udziału w transmisji między pamięcią i układami wejścia-wyjścia (w żadną ze stron). Dane przejmowane są bezpośrednio z szyny danych lub z jej części.

Wewnętrzne rejestry adresowe układu 8237A są 16-bitowe. Układ ma jednak tylko osiem wyjść adresowych A0 – A7. Adres jest oczywiście multipleksowany. Układ wystawia na końcówki A0 – A7 najpierw bardziej znaczącą część adresu i uaktywnia sygnał ADSTB. Zewnętrzny 8-bitowy rejestr zatrzaskowy przechwytuje ten bajt i wystawia na szynę adresową systemu jako bity A8 – A15. W następnym cyklu zegara układ 8237A wystawia mniej znaczący bajt adresu, który jest bezpośrednio podawany na szynę adresową. Pozostałe osiem bitów, w przypadku 24-bitowej szyny adresowej, doprowadza się z rejestru strony. Mechanizm ten przedstawiono na rysunku 6.4.

Rysunek 6.4. *Schemat wytwarzania 24-bitowego adresu w transmisji DMA*

Efektywny adres dla transmisji 16-bitowych tworzony jest z części. Bity A0 – A15 montowane są z dwóch składników, bardziej znaczącej części adresu przechowywanej w zewnętrznym rejestrze zatrzaskowym i mniej znaczącej, wystawianej przez układ 8237A

bezpośrednio na linie A0 – A7. Wynik złożenia przesuwany jest o jeden bit w lewo, tworząc linie adresowe A1 – A16, a brakujący bit A0 jest zerowany. Taki adres musi wskazywać na dwubajtowe słowo, gdyż pamięć o organizacji 16-bitowej ma słowa rozlokowane na adresach parzystych. Linie adresowe A17 – A23 uzupełniane są zawartością rejestru strony. Strona taka ma więc wielkość 128 kB (adresowana jest 17 bitami A0 – A16), podczas gdy w przypadku kanałów 8-bitowych wielkość strony wynosi 64 kB.

Podczas transmisji przenoszone są całe słowa 16-bitowe. Na magistrali danych pojawia się zawsze słowo o adresie parzystym, nie ma więc konieczności naprzemiennego przełączania bajtów z magistrali danych. Systemy z procesorem 80386/486 posługują się (w odniesieniu do swoich 32-bitowych szyn danych) tą samą logiką, co komputer AT w stosunku do magistrali 16-bitowej.

Głównym celem układu DMA jest, jak wiadomo, realizacja przesłań typu pamięć — urządzenie wejścia-wyjścia bez udziału procesora. Transmisje typu pamięć — pamięć są dużo szybciej realizowane przez sam procesor, tym bardziej, że odpada wtedy konieczność wewnętrznego buforowania bajtu (lub — co gorsza — słowa) w 8-bitowym rejestrze pośrednim układu DMA. Poprzez opisane powyżej przesuwanie adresu można uzyskać adresy dla słów nawet 64-bitowych i większych, ale transmisja musi wtedy obejmować całkowitą liczbę takich słów. Urządzenie blokowe chcące przesłać np. 1025 bajtów nie będzie więc właściwie obsłużone.

W architekturach odmiennych od AT (np. EISA) kontrolery DMA są 32-bitowe i tym samym dopasowane do szerokości szyn. Również szybkość zegara DMA przekracza znacznie początkowe 4,77 MHz pamiętające czasy IBM PC.

Układ odświeżania pamięci

W charakterze pamięci operacyjnej PC stosowane są układy dynamiczne, które należą do grupy tzw. pamięci ulotnych. Ich zawartość zanika po pewnym (stosunkowo krótkim) czasie i musi być odnawiana. Proces ten (widziany od strony elektronicznej) nie różni się od zwykłego odczytu. Taki „sztuczny" odczyt przeprowadza się całymi wierszami lub kolumnami i musi być on powtarzany z pewną minimalną częstotliwością. Implementacja odświeżania może być zrealizowana na kilka sposobów:

- przez niezależny sprzętowy układ wbudowany w kontroler pamięci lub wręcz sam chip pamięciowy (SDRAM),
- przez układ pobudzany impulsami z licznika programowanego 8254,
- poprzez podprogram wykonywany w odpowiedzi na zgłoszenie przerwania NMI,
- przez kanał 0 DMA pobudzany impulsami z licznika programowanego 8254 (metoda ta stosowana jest standardowo w PC/XT, rzadziej w PC/AT).

Programowany licznik nr 1 układu 8254 pracuje jako generator przebiegu prostokątnego o częstotliwości około 66 Hz. Jego wyjście połączone jest z końcówką DREQ0 układu 8237A (*Slave*) i wyzwala żądanie obsługi. Kanał 0 zaprogramowany jest w trybie „S" (*Single*) do realizacji pojedynczych transmisji typu pamięć — urządzenie wejścia-wyjścia. Obsługa żądania polega na odczytaniu zawartości komórki i przekazaniu jej do

urządzenia zgłaszającego żądanie. Na pierwszą fazę cyklu składa się przejęcie kontroli nad magistralami, wystawienie adresu na magistralę adresową, wygenerowanie impulsu ~MEMR. W fazie drugiej aktywowane są impulsy ~IOW i AEN.

W rzeczywistości do pracy pobudzone zostają również wzmacniacze odczytu pamięci dynamicznej. Powoduje to automatyczne odświeżenie zawartości nie tylko danej komórki, ale i wiersza czy kolumny (zależnie od organizacji pamięci). Adresowane słowo zostaje oczywiście wystawione na magistralę danych. Możliwość pobrania go przez urządzenie wejścia-wyjścia sygnalizowana jest przez układ kontrolera DMA niskim poziomem na wyjściu ~IOR. Polecenie to jest oczywiście ignorowane, gdyż żadne urządzenie nie reaguje na kombinację sygnałów ~DACK0, AEN i ~IOW. W następnym cyklu zegara systemowego dane znikają z magistrali. Każda taka pseudotransmisja powoduje zmniejszenie wewnętrznego licznika transmisji i zwiększenie licznika adresu o jeden. Następny impuls na wejściu DREQ0 powoduje wygenerowanie następnego adresu.

Układ 8237A może być tak zaprogramowany, by po osiągnięciu zadanej liczby przesłań (dekrementowany licznik transmisji przechodzi przez stan 0000h do FFFFh) następowało ponowne zapisanie rejestrów adresowych i licznika tymi samymi wartościami (patrz bit 4 rejestru trybu). Czynności związane ze wstępnym zaprogramowaniem rejestrów kontrolera DMA zawarte są w procedurach inicjalizacyjnych BIOS-u.